

ELŻBIETA PAPIÓR

Uniwersytet Zielonogórski

GRUPA RÓWIEŚNICZA W ŻYCIU UCZNIÓW

Naturalną drogą uspołecznienia dzieci i młodzieży są grupy rówieśnicze. Są one swoistymi zbiorowościami społecznymi, które obejmują osoby należące do tej samej kategorii wiekowej, połączone określonymi więziami społecznymi. „Grupa dziecięca lub młodzieżowa to zbiór co najmniej trzech osób nawiązujących bezpośrednie kontakty, mających poczucie własnej odrębności jako grupy, których zachowanie się jest regulowane przez określone normy postępowania” (Skorny 1976, s. 69). Występują jako grupy formalne lub nieformalne. Grupy formalne są złożone z członków instytucji społecznych tworzonych przez strukturę organizacyjną danej społeczności, takie jak szkoły, klasy szkolne, samorząd uczniowski, koła zainteresowań, organizacje harcerskie, oazy, kluby sportowe i inne. Instytucje te mają określone zadania oraz rozwinięty system kontroli społecznej (tamże). Grupy nieformalne powstają spontanicznie w wyniku wzajemnego poznania i porozumienia się, a ich struktura organizacyjna nie jest usankcjonowana instytucjonalnie. Można do nich zaliczyć grupy zabawowe, sąsiedzkie, podwórkowe, osiedlowe, koleżeńskie powstające na terenie klasy szkolnej, paczki, bandy i inne. Najczęściej powstają dzięki więziom koleżeńskim łączącym uczniów w szkole, nie każdy jednakże uczeń może być członkiem dowolnej grupy rówieśniczej. Przynależność do niej wyznaczają pewne wspólne cechy, zainteresowania, upodobania, wcześniejsza znajomość (Budrewicz 1997; Kumik 1997).

Na podstawie właściwości rozwojowych dzieci i młodzieży wyróżnia się trzy kategorie nieformalnych grup rówieśniczych (Kumik 1997, s. 121): dziecięce grupy zabawowe, bandy; młodzieżowe grupy dewiacyjne (gangi); młodzieżowe paczki, kliki.

Dziecięce grupy zabawowe tworzone są doraźnie dla zaspokajania potrzeby wspólnej zabawy. W trakcie zabawy dzieci odgrywają różne role w odtwarzanych przez siebie, zaobserwowanych wcześniej sytuacjach społecznych. Podział ról następuje w zależności od uzdolnień, zainteresowań i kompetencji, z uwzględnieniem ról specyficznych dla dziewcząt i chłopców (Kumik 1997).

Paczki młodzieżowe tworzą osoby bardziej z sobą zaprzyjaźnione. W pierwszych fazach okresu adolescencji składają się na ogół z osób tej samej płci. Później młodzież chętnie uczestniczy w paczkach mieszanych. Grupy te zaspokajają bardziej zróżnicowane potrzeby w porównaniu z grupami dziecięcymi. Poszczególne paczki rozwijają właściwą dla siebie działalność

uzależnioną przede wszystkim od zainteresowań jej członków. Młodzież chętnie spędza z sobą wspólnie czas, organizuje spotkania, wspólnie uczestniczy w różnych imprezach, czasem wspólnie uczy się, pomaga sobie w rozwiązywaniu problemów osobistych, dyskutuje. Niekiedy członków paczki łączy przynależność do tych samych zespołów artystycznych, sportowych, kół zainteresowań. „W porównaniu z dziecięcymi grupami zabawowymi paczki charakteryzuje względna trwałość i silna więź grupowa, łącznie z poczuciem solidarności. [...] Więź między członkami paczki jest tak ścisła, że lojalność w stosunku do paczki dominuje nad lojalnością względem jakiegokolwiek innej grupy, nawet względem rodziny” (tamże, s. 122).

Niekiedy paczki młodzieżowe przekształcają się w grupy dewiacyjne. Skupiają one osoby zaniedbane, nieakceptowane, źle przystosowane społecznie, wykołejone. Więź między członkami w grupach dewiacyjnych jest silniejsza niż w paczkach młodzieżowych, wymagana jest również większa solidarność i podporządkowanie się interesom grupy, podział ról jest wyraźniej zaznaczony, znaczenie przywódcy jest dominujące. Gang jest na ogół wrogo nastawiony do innych grup rówieśniczych, wykazuje również niechętny stosunek wobec dorosłych (tamże).

Grupy rówieśnicze zaspokajają różnorodne potrzeby ich członków, takie jak potrzeba uznania, bezpieczeństwa, akceptacji, przynależności do zespołu, nawiązywania kontaktów towarzyskich, wymiany poglądów i opinii; umożliwiają zdobywanie nowych doświadczeń społecznych, uczą współdziałania, podejmowania wspólnych decyzji w sprawach dotyczących grupy, ograniczają nastawienie egocentryczne. Zdaniem Hurlock wzajemne interakcje w grupie rówieśniczej rozwijają szereg pozytywnych cech, takich jak: samokontrola, odwaga, poczucie sprawiedliwości, wierność, lojalność, wrażliwość (Hurlock 1985). Uczestnictwo w grupach rówieśniczych do przyszłego aktywnego życia w dorosłym społeczeństwie poprzez wspólną realizację rozlicznych zadań uczy zasad demokracji, kształtuje pozytywne postawy współżycia społecznego. Grupy rówieśnicze mogą mieć także ujemny wpływ na dziecko. „Z ujemnych oddziaływań grupy rówieśniczej na zachowanie jej członków wymienia się ich niechętny i oporny niekiedy stosunek do otoczenia, spowodowany m. in. wzrostem pewności siebie i związanym z tym poczuciem niezależności, a także zbyt silnym przywiązaniem do grupy i zawierzeniem jej bez reszty” (Kumik 1997, s. 124).

Reasumując można powiedzieć, że przynależność do grupy rówieśniczej przynosi zdecydowanie więcej korzyści niż strat zarówno rozwijającej się jednostce, jak i społeczeństwu. Brak uczestnictwa w grupie w okresie dorastania stwarza niekorzystną sytuację rozwojową, powoduje poczucie niższej wartości, które zakłóca nawiązywanie kontaktów społecznych.

Zespoły rówieśnicze w swym działaniu kierują się normami grupowymi, które powstają pod wpływem aprobowanego w nich systemu wartości. Określają one wzorce zachowania członków grupy, stawiane im wymagania oraz zakres czynności pożądaných i niepożądaných. Zapewniają ład i porządek

niezbędny do sprawnego funkcjonowania grupy. Zdaniem Pilikiewicza, na normy grupowe składa się: ocena znaczenia różnych rodzajów zachowań z punktu widzenia interesów grupy, oczekiwania dotyczące pożądanych sposobów zachowania się, reakcje grupy na zachowania jej członków w postaci nagród lub kar. Normy, którymi kierują się grupy formalne, są często zapisane w postaci regulaminów, mogą być zawarte w statutach organizacji młodzieżowych lub innych przepisach określających zasady działania danej grupy. Normy grup nieformalnych istnieją jedynie w świadomości jej członków (Skorny 1976; Pilikiewicz 1974).

Przedmiotem naszych zainteresowań czynimy młodzieżowe grupy rówieśnicze. Wśród uczniów pierwszych klas gimnazjów przeprowadziliśmy badania, które między innymi miały na celu rozpoznanie znaczenia roli grupy rówieśniczej w życiu uczniów oraz sposobu, w jaki wpływa na kształtowanie nastawień do norm społecznych. Badania mają charakter panelowy. Obecnie zaprezentujemy wyniki pierwszego pomiaru — drugi zostanie przeprowadzony, gdy badani przez nas gimnazjaliści będą uczniami klasy trzeciej.

Wskazemy na różnice między dziewczynkami i chłopcami w określaniu przez nich znaczenia kręgu koleżeńskiego, stosunków i relacji panujących między jego członkami, nastawienia do norm społecznych najbliższego kręgu koleżeńskiego i jego wpływu na zachowania respondentów obydwu płci. Literatura przedmiotu wskazuje, że relacje społeczne w grupach dziewcząt i chłopców opierają się na innych zasadach, rządzą nimi odmienne prawidłowości (por. Harris 1998; Łaciak 1995; Fuszara 1994).

Przyjaźń w życiu badanych przez nas nastolatków odgrywa znaczącą rolę. Ponad 70% dziewcząt i 63% chłopców twierdzi, iż ma ona bardzo dużą wartość. Większość pozostałych także podkreśla jej dużą wartość, dlatego bardzo ważni (60% wskazań) lub ważni (37% wskazań) są dla respondentów przyjaciele. Koledzy odgrywają w ich życiu nieco mniejszą rolę: tylko dla 16% są bardzo ważni, dla 65% ważni. W postrzeganiu roli przyjaciół i kolegów występują znaczące różnice w opiniach dziewcząt i chłopców. Dziewczęta częściej wskazują, iż bardzo ważni są dla nich przyjaciele, chłopcy natomiast częściej twierdzą, iż bardzo ważni są koledzy, którzy dla dziewcząt częściej są ważni. Dzieje się tak dlatego, iż relacje społeczne w grupie chłopców i dziewcząt opierają się na nieco innych zasadach. Krąg rówieśniczy chłopców jest dość liczny: od kilku do kilkunastu osób tworzących układy koleżeńskie, dziewczynki natomiast częściej wchodzi w bardziej kameralne relacje społeczne, tworząc często zmieniające się pary (por. Łaciak 1995).

Badacze procesu socjalizacji wskazują, iż wpływ grupy rówieśniczej na dziecko jest bardzo wyraźny i rośnie wraz z wiekiem — od około trzynastego roku życia siła jego jest silniejsza od wpływu domu rodzinnego. Jeśli wartości i normy grupy rówieśniczej są inne niż wartości i normy rodziny, to grupa rówieśnicza staje się dla niej konkurencyjna (por. Szczepański 1970; Przetacznik-Gierowska, Włodarski 1994; Bronfenbrenner 1970 cz. II). Biorąc pod uwagę wiek badanych przez nas gimnazjalistów (13-14 lat) oraz ich stosunek

do przyjaciół i kolegów, interesujące wydaje się rozpoznanie, jak ważna jest dla nich rodzina. Większość uczniów (88,5%) wskazuje, iż rodzina jest bardzo ważna, a 9,2% że ważna. W określeniu roli rodziny występują również wyraźne różnice między opiniami dziewcząt i chłopców. Dziewczęta częściej niż chłopcy wskazują, iż rodzina jest bardzo ważna (83,0% : 93,3%). Ta obserwacja nie upoważnia nas do wyciągnięcia wniosku, że grupa rówieśnicza stała się bardziej znacząca od rodziny. W życiu badanych nastolatków rodzina odgrywa wciąż dominującą rolę. Czy znaczenie jej zmniejszy się na korzyść grupy rówieśniczej? O tym będziemy mogli przekonać się po upływie dwóch lat, gdy ponownie przeprowadzimy badania tych samych uczniów.

Do kogo zwracasz się badani w różnych sytuacjach? Poprosiliśmy uczniów o udzielenie odpowiedzi na pytanie: „jak często zwracasz się do rodziców i przyjaciół, gdy masz ważne sprawy osobiste, gdy masz kłopoty w szkole, gdy zastanawiasz się nad tym, co robić w czasie wolnym?” Uczniowie udzielali odpowiedzi na skali: bardzo często, często, rzadko, nigdy. Rozkład udzielonych odpowiedzi przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Do kogo zwracasz się w ważnych dla siebie sprawach?

Sprawy wymagające porady	Odpowiedzi w %				
	Wskazane osoby	b. często	często	rzadko	nigdy
Ważne sprawy osobiste	rodzice	42,0	30,9	21,6	5,6
	przyjaciele	40,8	32,1	18,8	8,3
Kłopoty w szkole	rodzice	50,9	31,4	13,8	3,8
	przyjaciele	32,8	39,0	20,0	8,2
Zajęcia w czasie wolnym	rodzice	21,7	32,7	38,3	7,2
	przyjaciele	53,0	36,4	8,4	2,2

Problemy dotyczące ważnych spraw osobistych młodzi ludzie rozwiązują korzystając z rad zarówno rodziców, jak i przyjaciół. Gdy mają kłopoty w szkole, zwracają się przede wszystkim do rodziców, rzadziej do przyjaciół. Decyzje dotyczące sposobu spędzania czasu wolnego podejmują po konsultacjach z przyjaciółmi. I w tym przypadku płeć jest zmienną wpływającą na omawiane zachowania nastolatków. Chłopcy mający ważne sprawy osobiste bardzo często szukają ich rozwiązania przy współdziałaniu rodziców (50,5%), a rzadziej zwracają się z nimi do przyjaciół (27,6%), natomiast ponad połowa dziewcząt pragnie poradzić się przyjaciół, a tylko jedna trzecia szuka pomocy u rodziców. O kłopotach w szkole chętniej rozmawiają z rodzicami chłopcy (58,3% wskazań „bardzo często”) niż dziewczęta (45,3% takich wskazań), które częściej dyskutują o swoich szkolnych problemach z przyjaciółmi (39,3% : 24,2% odpowiedzi „bardzo często”).

Z omówionym pytaniem koresponduje kolejne zadane badanym uczniom: „Na których osobach możesz polegać: na mamie, ojcu, przyjacielu, kolegach z klasy?” Badani mieli do wyboru następujące odpowiedzi: *zawsze mogę po-*

legać, przeważnie mogą polegać, przeważnie nie mogą polegać, nigdy nie mogą polegać. Udzielone odpowiedzi wskazują, że osobą, na której zawsze można polegać, jest matka (prawie trzy czwarte badanych); prawie połowa respondentów może zawsze polegać na ojcu bądź przyjacielu i tylko niespełna 10% na kolegach z klasy. Podczas gdy relacje młodzieży z matkami mają zbliżony wymiar, to relacje z ojcami są lepsze u chłopców niż u dziewcząt: prawie 60% chłopców i tylko 40% dziewcząt informuje, że zawsze mogą polegać na ojcu. Dziewczęta częściej wskazują, że zawsze mogą polegać na przyjacielu (58% dziewcząt i 40% chłopców), ale rzadziej niż chłopcy, iż mogą zawsze polegać na kolegach z klasy (5,6% dziewcząt i 14,6% chłopców). Jest to zgodne z naszymi wcześniejszymi ustaleniami, że dla chłopców ważniejsi są koledzy, a dla dziewcząt – przyjaciele.

Na tym tle wydaje się istotne przedstawienie relacji panujących w grupie rówieśniczej. W celu ich rozpoznania zadaliśmy kilka pytań. Interesowało nas, kto podejmuje decyzje o wspólnych zajęciach. Prawie 40% badanych informuje, że każdy może zaproponować, czym należy się zająć, niespełna 9% mówi o kilku osobach i nieco ponad 9% wskazuje na jedną osobę decydującą o rodzajach przedsiębiorczości grupy (odpowiedzi „zdecydowanie tak”). Takie opinie wyrażała młodzież niezależnie od płci. Spory dotyczące sposobu spędzania wspólnego czasu zdarzają się raczej rzadko i częściej wśród chłopców niż dziewcząt: ponad 8% chłopców i 3,5% dziewcząt przyznaje, że kłócą się często o to, co mają robić (odpowiedzi „zdecydowanie tak”). Nie dziwi więc odpowiedź na kolejne pytanie — o to, czy w kręgu znajomych jest się sprawiedliwie traktowanym. 48% odpowiada „tak, zawsze”, a 47% „przeważnie tak” i tylko 1% „nigdy”. Dziewczęta częściej wybierały odpowiedź „tak, zawsze”, a chłopcy „przeważnie tak” (53,0% : 51,2%).

Te wyniki stoją w opozycji do wyników uzyskanych przez B. Łaciak (1995), która zaobserwowała znaczne zróżnicowanie stosunków panujących w grupach dziewcząt i chłopców. Ustaliła ona, iż wszystkie uczestniczki interakcji mają równe prawa, a decyzje istotne dla grupy podejmowane są w drodze negocjacji. Zajęcia dziewcząt rzadko wiążą się z koniecznością istnienia kierującego wspólnym działaniem przywódcy. Jeśli taka konieczność wystąpi, to osoba pełniąca rolę przywódcy jest wybierana przez głosowanie lub losowo, a funkcję sprawuje tylko doraźnie, dla potrzeb danego zadania. Próby dominacji traktowane są jako naruszenie podstawowych zasad równości praw wszystkich członków grupy. Chłopcy natomiast, według autorki wspomnianego tekstu, często wybierają zajęcia wymagające przywództwa, a osoba pełniąca funkcję przywódcy nie jest wybierana, lecz pełni tę funkcję, bo potrafi narzucić swoją wolę innym, jest silniejsza bądź cechują ją cenione w grupie przymioty i zdolności.

Każda grupa rówieśnicza kieruje się tylko sobie właściwymi regułami i zasadami postępowania. W jakim stopniu członkowie grupy są zobligowani do ich przestrzegania? Jakie są konsekwencje nieprzestrzegania swego regulaminu grupy? Czy inni muszą się dostosować do obowiązujących

w grupie praw? Zapytaliśmy o to badanych uczniów. Oto jak przedstawiają się udzielone odpowiedzi. Na pytanie: „czy trzeba przestrzegać ustalonych reguł?” prawie połowa ogółu badanych odpowiada „raczej nie”, a 23% „zdecydowanie nie”. Przeciwnego zdania jest 29% uczniów, w tym niespełna 6% stanowią odpowiedzi „zdecydowanie tak”. Płeć różnicuje znacząco udzielane odpowiedzi. Chłopcy są bardziej skłonni do podporządkowywania się obowiązującym w grupie regułom. Choć członkowie grup niekoniecznie muszą przestrzegać obowiązujących reguł, to osoby spoza grupy, jeśli chcą z nią współdziałać, raczej powinny się do norm grupowych dostosować. Wypowiedź: „jeśli ktoś chce coś z nami robić, musi się do nas dostosować” — wybiera prawie 54% ogółu respondentów (12% odpowiedzi „zdecydowanie tak” i 42% „raczej tak”). Częściej twierdząco odpowiadali chłopcy (64% : 49%). Nieprzestrzeganie obowiązujących w grupie reguł nie musi oznaczać odrzucenia przez grupę — informuje 79% badanych (na pytanie: „kto nie przestrzega ustaleń, ryzykuje usunięciem z grupy?” 44% odpowiada „raczej nie”, 35% „zdecydowanie nie”). I w tym wypadku występują różnice w odpowiedziach udzielonych przez chłopców i dziewczęta. Chłopcy są nieco bardziej skłonni usuwać ze swego grona tych, którzy nie przestrzegają reguł grupowych. Odpowiedzi „zdecydowanie tak” udzieliło ponad 9% chłopców i niespełna 4% dziewcząt, „raczej tak” ponad 18% chłopców i 11% dziewcząt.

Mając na uwadze, iż grupa rówieśnicza może wywierać silny wpływ na stosunek swoich członków do norm społecznych, postanowiliśmy sprawdzić, jaki jest w opinii badanych stosunek ich najbliższych kolegów do niektórych norm społecznych. Badanym uczniom zadaliśmy pytanie: „co Twoi koledzy myślą o: chodzeniu na wagary, bójkach z innymi, niszczeniu cudzego mienia (np. w szkole lub w drodze do domu), kradzieżach, piciu alkoholu, paleniu papierosów, używaniu narkotyków?”

Pytanie o wagary jest w istocie pytaniem o stosunek do obowiązków szkolnych. Połowa respondentów sądzi, iż ich koledzy są zdecydowanie przeciwni (13,5%) lub przeciwni (36,6%) chodzeniu na wagary; oznacza to równocześnie, że połowa uczniów sądzi, że ich koledzy są zwolennikami wagarowania.

W ostatnich latach jesteśmy świadkami narastającej przemocy w szkole i poza nią. W wielu szkołach, w drodze do szkoły i ze szkoły uczeń nie może czuć się bezpiecznie. Narastająca fala agresji obejmuje swoim zasięgiem coraz większą liczbę szkół i młodzieży. Uczniowie coraz częściej stają się obserwatorami lub ofiarami rozlewającej się fali przemocy. Dlatego zapytaliśmy młodych zielonogórczan o to, co sądzą ich koledzy o bójkach z innymi. W opiniach młodzieży 27% ich kolegów jest przeciwnych bójkom, a 38% raczej przeciwnych. Oznacza to, że 35% nie dostrzega zła w takim sposobie rozwiązywania sytuacji konfliktowych. Jest to kolejny przyczynek do stwierdzenia, iż szkoła nie jest wolna od przemocy.

Agresja może być skierowana nie tylko na inne osoby, ale również na różne przedmioty. Dlatego zapytaliśmy uczniów o to, co myślą ich koledzy

o niszczeniu cudzego mienia w szkole lub poza nią. Co prawda ponad 77% uczniów informuje, że ich koledzy są zdecydowanie przeciwni lub raczej przeciwni takim zachowaniom, ale oznacza to, że prawie 23% ma odmienne opinie w tej sprawie.

A co sądzą koledzy badanych uczniów o kradzieżach? Respondenci sądzą, że większość ich kolegów nie popiera takich zachowań: 66,6% jest „zdecydowanie przeciwnych”, 19,7% „raczej przeciwnych”. W opinii badanych zdecydowanych zwolenników kradzieży jest wśród ich kolegów prawie 9% i prawie 5% takich, którzy nie są przeciwni takiej formie zdobywania dóbr.

Wokół szkół prowadzą swą działalność dilerzy narkotyków. Zagrożenie narkotykami w badanej przez nas grupie wiekowej jest znaczne, stąd nasiloną aktywność dilerów poszukujących nowych klientów wśród nastolatków. Jak wynika z badań prowadzonych w Zielonej Górze, zagrożenie narkotykami i innymi używkami ma tendencję nasilającą się (por. Rybczyńska 2001). Co sądzi się na temat używania narkotyków, palenia papierosów czy też picia alkoholu w gronie rówieśniczym zielonogórskich gimnazjalistów? Większość kolegów badanych uczniów jest „zdecydowanie przeciw” (77,9%) lub „raczej przeciw” (10,9%) używaniu narkotyków. Oznacza to, że ponad 11% ma odmienne opinie (w tym 4,7% „raczej nie sprzeciwia się” i 6,6% „nie sprzeciwia się”). Opinie na temat picia alkoholu oraz palenia papierosów są zbliżone. Ponad 70% jest z „zdecydowanie” lub „raczej” przeciwnych picciu alkoholu i paleniu papierosów, pozostali „raczej nie są przeciwni” lub „nie są przeciwni”. Nieco większa tolerancja dotyczy picia alkoholu niż palenia papierosów.

Interesowało nas również, czy płeć różnicuje opinie na temat omówionych zachowań? Czy opinie dziewcząt są bardziej tolerancyjne, czy przeciwnie — bardziej rygorystyczne? Dziewczęta i chłopcy mają takie same opinie na temat chodzenia na wagary i palenia papierosów. Dziewczęta są nieco większymi przeciwniczkami picia alkoholu niż chłopcy, wśród nich jest także dwa razy mniej takich, które nie są przeciwnie picciu, ale różnica nie jest istotna statystycznie. Pozostałe opinie dziewcząt i chłopców na temat wyszczególnionych zachowań różnią się istotnie statystycznie. Dziewczęta są częściej przeciwnie i rzadziej niż chłopcy nie są przeciwnie używaniu narkotyków. Jest to zachowanie, dla którego średnia zarówno w grupie dziewcząt (1,32) jak i chłopców (1,49) jest najniższa¹, co oznacza, że zachowanie to ma najwięcej przeciwników. Dziewczęta znacznie częściej są przeciwnie agresji skierowanej na inne osoby; wśród nich jest trzykrotnie mniej takich, które nie są przeciwnie siłowemu rozwiązywaniu problemów. W zbiorowości dziewcząt jest również więcej takich, które są przeciwnie niszczeniu cudzego mienia i mniej takich, które przeciwnie nie są. Prawie trzy czwarte dziewcząt i nieco powyżej 57%

¹ Im średnia bliższa 1, tym bliżej opinii „są zdecydowanie przeciwni”; im bliższa 4, tym bliżej opinii „nie są przeciwni”.

chłopców jest zdecydowanie przeciwnych kradzieżom; nie sprzeciwia się im 4,5% dziewcząt i 13,8% chłopców.

Na podstawie analizy czynnikowej ustaliliśmy, że opinie o różnych zachowaniach tworzą jeden czynnik, dlatego utworzyliśmy indeks nastawienia do norm kręgu koleżeńskieg badanych nastolatków. Aby ustalić, czy nastawienie rówieśników do norm sprzyja akceptacji norm przez badanych, zadaliśmy im kilka pytań, które będą pomocne przy próbie ustalenia interesującej nas zależności. Zapytaliśmy nastolatków, czy spędzając wolny czas w mieście lub centrach handlowych, wyludzają od przechodniów różne rzeczy lub kradną coś od czasu do czasu, oraz o to, czy spędzając wolny czas na placach, na ulicy (podwórku) lub w parku postępują w ten sposób, że wyludzają od przechodniów różne rzeczy, czekają na okazję, by zrobić coś zakazanego, piją alkohol i palą papierosy, śmieją się z przechodzących ludzi?

Tabela 2

Opinie o wybranych zachowaniach grup rówieśniczych

Miejsce spędzania czasu wolnego	Rodzaje zachowań	Badani	Odpowiedzi w %			
			zdecyd. tak	raczej tak	raczej nie	zdecyd. nie
W mieście, centrach handlowych	wyludzanie różnych rzeczy od przechodniów	chłopcy	3,3	3,8	8,2	84,6
		dziewczeta	1,5	0,7	4,5	93,3
	kradzieże	chłopcy	3,3	3,3	7,7	85,7
		dziewczeta	0,0	0,7	2,2	97,0
Na placach, ulicy lub w parku	wyludzanie różnych rzeczy od przechodniów	chłopcy	4,6	4,1	11,7	79,6
		dziewczeta	0,0	0,8	4,5	94,7
	oczekiwanie okazji, by zrobić coś zakazanego	chłopcy	6,7	13,8	20,5	59,0
		dziewczeta	0,0	5,3	16,9	77,8
	picie alkoholu, palenie papierosów	chłopcy	6,1	8,7	11,7	73,5
		dziewczeta	0,8	3,8	15,6	79,8
	wyśmiewanie przechodzących ludzi	chłopcy	10,3	16,4	28,7	44,6
		dziewczeta	6,5	19,0	36,9	37,6

Odpowiedzi respondentów mogą świadczyć o ich stosunku do takich norm, jak norma zalecająca uczciwość (wyludzamy różne rzeczy, od czasu do czasu coś kradniemy), norma nakazująca posłuszeństwo wobec rodziców (czekamy na okazję, by zrobić coś zakazanego), norma wskazująca na konieczność okazywania szacunku innym ludziom (śmiejemy się z przechodzących ludzi), norma nakazująca dbanie o własne zdrowie (pijemy alkohol, palimy papierosy). Większość respondentów akceptuje wymienione normy społeczne, pewna część ich nie akceptuje. Najliczniejsi są ci, którzy informują o tym, że śmieją się z innych ludzi – 34%. Ponad 14% badanych twierdzi, że czeka na okazję, aby zrobić coś zakazanego, 12%, że pije alkohol i pali papierosy, ok. 6%, że wyludza różne rzeczy od przechodniów, a ponad 4%, że będąc w mieście kradnie coś od czasu do czasu. Tylko norma nakazująca szacunek dla innych ludzi jest akceptowana w jednakowym stopniu przez dziewczeta

i chłopców, pozostałe normy są w większym stopniu akceptowane przez dziewczęta. Chłopcy częściej informują o tym, że je naruszają.

Tabela 3

Korelacja między nastawieniem do norm kręgu koleżeńskiego a opinią na temat własnych zachowań

Miejsce spędzania czasu wolnego	Informacje o zachowaniach	Współczynnik korelacji ro Spearmana*		
		wszyscy	chłopcy	dziewczęta
W mieście, centrach handlowych	wyłudzamy różne rzeczy	0,204	0,213	0,176
	od czasu do czasu coś kradniemy	0,249	0,226	0,225
Na placach, ulicy lub w parku	wyłudzamy różne rzeczy	0,330	0,408	0,225
	czekamy na okazję, by zrobić coś zakazanego	0,389	0,418	0,337
	pijemy alkohol, palimy papierosy	0,467	0,410	0,510
	śmiejemy się z przechodzących ludzi	0,368	0,356	0,392

* korelacja jest istotna na poziomie 0,01

Wymienione opinie o zachowaniach są skorelowane w stopniu słabym lub umiarkowanym z nastawieniem do norm kręgu koleżeńskiego (tabela 3). Im bardziej koledzy badanych uczniów przeciwstawiają się naruszaniu norm, tym rzadziej uczniowie informują o ich łamaniu. Można zaobserwować, iż niektóre korelacje są silniejsze w zbiorowości chłopców (np. między nastawieniem do norm kręgu koleżeńskiego a czekaniem na okazję, by zrobić coś zakazanego, wyłudzeniem różnych rzeczy od przechodniów), a inne w zbiorowości dziewcząt (np. między nastawieniem do norm kręgu koleżeńskiego a informacjami o takich zachowaniach, jak wyśmiewanie się z przechodzących ludzi, picie alkoholu lub palenie papierosów).

Wnioski

Przyjaciele i koledzy badanych nastolatków odgrywają znaczącą rolę w ich życiu, ale nie można stwierdzić, iż rola rodziny jest mało znacząca. Ze swoimi problemami młodzież zwraca się zarówno do przyjaciół, jak i do rodziców, częściej do jednych bądź drugich w zależności od nurtujących ją problemów. Matka jest dla większości respondentów obojga płci osobą, na której zawsze mogą polegać. Połowa respondentów wskazała, iż taką osobą jest ojciec lub przyjaciel (chłopcy częściej wskazywali ojca, dziewczęta przyjaciela jako osobę, na której można polegać).

Normy grupowe w większym stopniu obligują chłopców niż dziewczęta i oni też są bardziej skłonni do relegowania z grupy osób tych norm nieprzestrzegających. Mimo opinii młodzieży, iż nieprzestrzeganie norm na ogół nie grozi sankcją pozbawienia członkostwa w grupie, można zaobserwować

zależność między nastawieniem do norm kręgu koleżeńskigo oraz akceptacją norm przez badanych gimnazjalistów. Jeśli krąg koleżeńskigo badanych gimnazjalistów akceptuje normy, to nastawienie respondentów do norm jest pozytywne.

Literatura

- BRONFENBRENNER U. (1970), Czynniki społeczne w rozwoju osobowości, cz. II. „Psychologia wychowawcza” t. XIII, nr 2.
- BUDREWICZ I. (1997), Środowiskowe uwarunkowania zachowań przestępczych nieletnich dziewcząt, Bydgoszcz.
- FUSZARA M. (1994), Rodzina w sądzie, Warszawa.
- HARRIS J. R. (1998), Geny czy wychowanie? Co wyrośnie z naszych dzieci i dlaczego, Łódź.
- HURLOCK E. B. (1985), Rozwój dziecka, Warszawa.
- KUMIK E. (1997), Grupa rówieśnicza środowiskiem wychowawczym, [w:] Środowisko wychowawcze jako przedmiot badań pedagogicznych. Studia z pedagogiki społecznej, red. J. A. Pielkova, Słupsk.
- ŁACIAK B. (1995), Dziewczynki i chłopcy w relacjach społecznych, „Kwartalnik Pedagogiczny” nr 1-2.
- PILIKIEWICZ M. (1974), Normy i sankcje grupowe. Mechanizm kontroli zachowań jednostki przez grupę, NURT „Oświata i Wychowanie” nr 11/16.
- PRZETACZNIK-GIEROWSKA M., WŁODARSKI Z. (1994), Psychologia wychowawcza, Warszawa.
- RYBCZYŃSKA D. (2001), Dynamika zjawiska narkomanii w rejonie pogranicza zachodniego [w:] Wychowawca i środowisko lokalne w paradygmacie wychowania XXI wieku. Konferencja Naukowo-Metodyczna. Materiały pokonferencyjne, Zielona Góra.
- SKORNY Z. (1976), Proces socjalizacji dzieci i młodzieży, Warszawa.
- SZCZEPAŃSKI J. (1970), Elementarne pojęcia socjologii, Warszawa.

ELŻBIETA PAPIÓR

Universität zu Zielona Góra

ZUR ROLLE EINER ALTERSGENOSSENGRUPPE IM LEBEN DER SCHÜLER*Zusammenfassung*

Der natürliche Weg der gesellschaftlichen Aktivierung der Kinder und Jugendlichen sind Gruppen der Altersgenossen – besondere Gemeinschaften, denen mit bestimmten Gesellschaftskreisen verbundene Personen der gleichen Alterskategorie angehören. Die Gruppen der Altersgenossen befriedigen verschiedene Bedürfnisse ihrer Mitglieder, wie das Bedürfnis der Anerkennung, Sicherheit, Akzeptanz, Zugehörigkeit einer Gruppe, und das Bedürfnis des Anknüpfens der Gesellschaftskontakte, Meinungs- und Anschauungsaustausches; sie ermöglichen neue gesellschaftliche Erfahrungen zu gewinnen, lassen zusammenwirken, gemeinsam Beschlüsse bei den Sachen fassen, welche die Gruppe betreffen. Sie begrenzen auch egozentrische Einstellung. Keine Teilnahme an der Gruppe im Jugendalter hat ungünstige Folgen für die Entwicklung, verursacht das Gefühl der Minderwertigkeit, was das Anknüpfen der gesellschaftlichen Kontakte stört.

Zum Gegenstand der Forschung wurden Jugendgruppen im gleichen Alter. Die Untersuchungen wurden unter Schülern der ersten Gymnasialklassen durchgeführt. Sie hatten u. a. zum Ziel, gesellschaftliche Kontakte in Altersgenossergruppen zu erkennen, sowie auch die Rolle, die sie im Leben der Schüler erfüllen und Art und Weise, auf die sie die Einstellung zu den gesellschaftlichen Normen gestalten. Diese Untersuchungen haben einen Panelcharakter. Es wurden hier die Ergebnisse der ersten Etappe präsentiert. Die nächste wird durchgeführt, wenn die von uns befragten Gymnasiasten die Schüler der dritten Klasse geworden sind.

Freunde und Kollegen der befragten Teenager spielen eine bedeutende Rolle in ihrem Leben. Mit ihren Problemen wenden sie sich sowohl an ihre Freunde als auch Eltern, je nach der Art der Probleme. Für die meisten der Befragten ist die Mutter diejenige Person, auf die sie sich verlassen können. Die Hälfte der Untersuchten zeigte, dass auch Vater oder Freund solch eine Person sein kann.

Man kann auch eine Relation zwischen den Normen des Freundeskreises und der Akzeptanz der Normen von den untersuchten Gymnasiasten beobachten. Werden die Normen im Freundeskreis akzeptiert, so ist die Einstellung der Untersuchten zu den Normen positiv. Und umgekehrt: das Fehlen an Akzeptanz mancher Normen unter Altersgenossen der befragten Schüler verursacht ihre negative Einstellung zu diesen Normen.